

Шах-наме. Книга 4

КУПИТИ

Поема Абулькасима Фірдоусі «Шах-наме» - одне з вершинних явищ світової літератури, епопея іранського народу. Вона охоплює період правління п'ятдесяти легендарних шахів Ірану та поділяється на міфологічну, героїчну й історичну частини. Поет із великою майстерністю поєднав народні перекази та історичні свідчення багатьох джерел. Окрім цікавих сюжетів, поема знайомить сучасного читача з основами зороастрійського релігійного світогляду, для якого характерна боротьба світлих і темних сил, добра і зла, ідеали високої моралі та справедливості. «Шах-наме» переклали багатьма мовами світу, українцям подарували її окремі розділи Агатангел Кримський та Василь Мисик. Четверта книга епопеї Абулькасима Фірдоусі «Шах-наме» містить оповідь про Сіявуша, Кей-Кубада, сина шаха і таємничої красуні, який не посів престолу через підступність дружини шаха Судабе, а потім загинув за наказом володаря Турану Афрасіяба. Але від шлюбу Сіявуша і дочки Афрасіяба Фарангіс народився Кей-Хосров, який згодом стає шахом Ірану і месником за смерть батька.

Պրիցցի



Սառ-Ռա

Խուրա

4



© Видавництво "НК-Богдан"

www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-7891-7

Розділи з поеми

Книга 4

Переклав *Микола Ільницький*

Наукова підготовка тексту та коментарі

Надії Вишневської

Фірдоусі Абулькасим

ШАХ-НАМЕ

Серію «Скарби Сходу» засновано 2008 року

Перекладено за виданням:

Переклав *Микола Ільницький*

Наукова підготовка тексту та коментарі *Надії Вишневської*

Поема Абулькасима Фірдоусі «Шах-наме» — одне з вершинних явищ світової літератури, епопея іранського народу. Вона охоплює період правління п'ятдесяти легендарних шахів Ірану та поділяється на міфологічну, героїчну й історичну частини. Поет із великою майстерністю поєднав народні перекази та історичні свідчення багатьох джерел. Окрім цікавих сюжетів, поема знайомить сучасного читача з основами зороастрійського релігійного світогляду, для якого характерна боротьба світлих і темних сил, добра і зла, ідеали високої моралі та справедливості. «Шах-наме» переклали багатьма мовами світу, українцям подарували її окремі розділи Агатангел Кримський та Василь Мисик. Четверта книга епопеї Абулькасима Фірдоусі «Шах-наме» містить оповідь про Сіявуша, Кей-Кубада, сина шаха і таємничої красуні, який не посів престолу через підступність дружини шаха Судабе, а потім загинув за наказом володаря Турану Афрасіяба. Але від шлюбу Сіявуша і дочки Афрасіяба Фарангіс народився Кей-Хосров, який згодом стає шахом Ірану і месником за смерть батька.

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина цього видання не може бути відтворена

в будь-якому вигляді без дозволу видавця.

«Навчальна книга — Богдан», просп. С. Бандери, 34а,
м. Тернопіль, Україна, 46002.

«Навчальна книга — Богдан», а/с 529, м. Тернопіль, Україна, 46008.

У випадку побажань та претензій звертатися:

т/ф (0352) 520 607; 520 548 *office@bohdan-books.com*

Інтернет-магазин «НК Богдан»:

www.bohdan-books.com mail@bohdan-books.com

т. (0352) 519 797, (067) 350 1870, (066) 727 1762

Електронні книги: *www.bohdan-digital.com*

Гуртові продажі: т/ф (0352) 430 046, (050) 338 4520

м. Київ, просп. Гагаріна, 27: т/ф (044) 296 8956; (095) 808 3279,
nk-bogdan@ukr.net

Інтернет-магазин «Дім книги»: *dk-books.com*

т. (067) 350 1467; (099) 434 9947

ПОВІСТЬ ПРО СІЯВУША*

1. Натхненний поете, знов час твій настав,
Твори ще один героїчний дастан*.

Як слово і мудрість з'єднати він зміг,
Творцеві пишатися зовсім не гріх.

Коли ж він у слові своєму зблудив,
Брехнею поплутав думки його див.

Він хрест покладе тоді сам на собі,
Постане перед мудрецями в ганьбі.

10. Якщо не побачить невдач твоїх світ,
Тобі їх самому розгледіти слід.

А вже коли пісня дійшла до кінця,
Оздоб її гарно, йди до мудреця.

Можливо, вона буде повна краси
В потоці пісень, наче крапля сльози,

Щоби про минуле повісти міг ти,
Про те, що дегкани* змогли зберегти.

Давно ці події минули, я їх
Відновлю тепер у дастанах своїх.

20. Якщо Усевишній продовжить мені
Під цим небозводом земні мої дні,
Плодюче я б дерево виростить зміг,
Що в серця городі було би для всіх.

Небавом мені шістдесят буде літ,
Багато я думав, побачив я світ,

Та зорі для мене усе ще горять
В сузір'ях небесного календаря.

Казав раз мобед*, що ступав наперед:
«Новим не зумієш зробити старе,

30. Та вірші складай, коли серце не спить,

У них оживає перейдена мить.
Коли ти пішов, за тобою ідуть
Слова і діла на Ізадовий* суд.
Пильнуй, які зерна лишаєш рости,
І що говорив, занотуй собі ти.
Хто гідний був, той не зазнає хули,
І вчинки твої щоб розважні були».
Вертаюсь тепер до дегканових слів,
Послухай, про що той дегкан розповів.

**[ЯК ТУС І ГІВ ПРИВЕЗЛИ
📷 З ПОЛЮВАННЯ КРАСУНЮ,
А КЕЙ-КАВУС УЗЯВ ЇЇ ЗА ДРУЖИНУ]**

40. Мобеда слова нагадаю я тут:
Під ранок, як тільки запіяв когут,
Сам, Тус і Гударз, і нестриманий Гів
Зібрались на лови в Дагуй* із верхів,
Ще вершників кілька із ними були,
Собак і соколів з собою взяли.
Стріляли в онагрів, хто скільки хотів,
На сорок було б тої здобичі днів.
А далі — Турану земля пролягла,
Уся від наметів аж темна була.
50. Побіля кордону ще й пуща. В цей час
Туранські верхівці помітили нас.
У пущу цю Тус завертають і Гів,
За ними ще й почет з кількох вояків.
Помчали на конях кудись вдалину,
Із луків вбивали птахів, дичину.
У пущі красуню побачили там,
Одразу всміхнулась вона воякам.

Такої в Ірані давно не було,
Обличчя її, як троянда, цвіло.

60. «Скажи, місяцівно, — спитав її Тус, —
Чому ти сама опинилася тут?»

І відповідь тої красуні була:
«Та батько побив, тож я з дому втекла.

З бенкету вернувся, палав його гнів,
Побачив мене і відразу скипів.

Він, певно, убив би мене згаряча,
Бо з піхов почав вже виймати меч.

У пущі шукала я сховку тоді,
І ось ви зустріли мене у біді».

70. А лицар і далі розпитує вслід:
«Скажи-но, а звідки походить твій рід?»

«Аж від Гарсіваза* я рід свій веду,
Але розпочав його шах Фаридун»*.

Спитали: «А пішки чому ти прийшла,
Коня, охорону чому не взяла?»

Сказала: «В дорозі мій кінь занепав.
Слабкий був, а потім на землю упав.

Корона моє обіймала чоло,
Там золота й перлів без ліку було.

80. Забрали усе це на схилі верхів,
Ще й плазом меч по плечах хтось огрів.

Мій батько, хоча і запеклий, але,
Я знаю, погоню за мною пошле.

А в мамі моєї прудкі скакуни.
Пошлють визволяти, посадять на них».

Красуня розчулила мужні серця,
Вже Тусу не сходить рум'янець з лиця.

Сказав він: «Це я оцю сарну впіймав,

Бо першим з Ірану сюди прискакав».

90. Та Гів на це Тусові так відказав:

«Зі мною не зможеш піти сам на сам».

Та Тус навіть оком на це не змигне:

«Та ж я сюди перший приїхав конем».

«Неправда, — йому заперечує Гів, —
Сюди я прибіг ще попереду псів.

Кривити душею вождеві не слід,
Ворожості може лишитися слід».

Могла суперечка до того дійти,
Що голову дівчині слід відсікти.

100. У погляді кожного злості сліди,
Але посередник їх так розсудив:

«Везіть до Ірану на шахів розказ,
Нехай справедливо розсудить він вас».

Пораду цю хто би оскаржити зміг?
І ось до Ірану шлях їхній проліг.

Як тільки Кавус* перед бранкою став,
Сам бранцем він місяцеликої став.

До воїнів каже збентежений шах:
«Недовгий сюди ви відміряли шлях.

110. На лови було вам потрібно півдня,
Та сонце зловили, а чи оленя?

Чи лань вполювали, чи, може, газель,
Та буде ця здобич в палаці уже».

Тоді запитав її: «Звідки твій рід,
Що вид твій, неначе обличчя пері?*

«По матері рід від туранців веду,
А предок по батькові — шах Фаридун.

Мій дід — знаний лицарський вождь Гарсіваз,
І табір його на кордоні якраз.

120. Моєю ріднею є й Афрасіяб,
Із сімені Тура — родина моя».
Шах мовив: «Волосся це, рід — говори —
Хотіла пустити в степу на вітри?
Візьму в золотий тебе нині палац,
І будеш понад місяцівнами в нас».
Сказала: «Тебе лиш побачила я,
Збагнула відразу: ти доля моя».
І коней по десять з вінцем і сідлом
Шах видав щасливим мисливцям обом.
130. Відвів він її у жіночий покій,
Тут бути на місці почесному їй.
Її одягають в коштовний наряд,
Прикраси рубінові грають, горять.
Трон — з кості слонової, а під кінець
На яснім чолі бірюзовий вінець.
Все інше — у волі Єздана, як він
Природи такий відшліфує рубін.

[РОЗПОВІДЬ ПРО НАРОДЖЕННЯ СІЯВУША ТА ЙОГО ВИХОВАННЯ]

- Хоч час і поволі, здається, мина,
Вже барвами грає весела весна.
140. Вдев'яте і місяць весь світ обігнув,
Період, встановлений небом, минув.
Вродилась дитина, неначе пері,
А личко у неї, як місяць вгорі.
Тоді до Кавуса прийшла новина,
Що скарб принесла йому вірна жона.
Одержав він те, що вартніше корон —
Над хмари підноситься вже його трон.

Країна наповнилась вістями вся:
Таких не було ще — волосся, лиця.

150. І синові дав він ім'я Сіявуш,
Йому прихилив би і небо цей муж.

Вже долю читає звіздар по зірках,
За що нагороду дає йому шах.

Із того, що в небі на зорях було,
Добро він ретельно рахує і зло.

Та раптом здригнувся, аж серце болить,
Побачив: зоря Сіявушева спить.

Від болю тамує він серце своє,
В опіку Єздану дитя віддає.

160. Із батьком розмова була нелегка,
Сказав, що важка його доля чека.

Так час проминав, доки якимсь-то раз
Могутній Рустам прибуває в палац.

І каже до шаха, ввійшовши у двір:
«Навчати мені левеня це довір.

Де тут вихователі? Воїни де ж?
Над мене ти опікуна не знайдеш».

Болюче роздумував батько над цим,
Але не знайшов для відмови причин.

170. Рустаму віддав він, тамуючи щем,
Синочка свого — неба й сонця очей.

Рустам був виховувать витязя рад,
Палац збудував у саду між троянд.

Слухняні в руках його стріли і лук,
Немало ловецьких засвоїв він штук.

Пізнав етикети прийомів, застіль,
Як з яструбом мчати, влучати у ціль.

Відділювать правду від неправоти,
Промови казати і військо вести.

180. Усього навчав його витязь Рустам,
Чого у житті він навчався і сам.

І лицарем став Сіявуш молодим,
Що більше ніхто не зрівнявся б із ним.

І так він змужнів, що зумів уже сам
На левову шию накинуть аркан.

Та якось Рустамові так він повів:
«Я б дуже побачити батька хотів.

По днях навчав ти мене й по ночах,
Всього, що повинен засвоїти шах,

190. Тепер я хотів би, чого не втаю,
Йому показати науку твою».

Учитель послухав бажання оці,
І з різних кінців уже мчать посланці,

І коні, мечі, пояси і вінці,
Із золотом, сріблом тугі гаманці,

І що постелити, і в що одягнуть —
Уже звідусіль подалися у путь.

Коли у Рустама забракло чогось,
Воно звідусіль появляється ось.

200. Дорога до батька була неблизька,
Зібрались разом з Сіявушем війська.

Рустам разом з ними теж їхать схотів,
Аби Кей-Кавуса не вводити в гнів.

Із амброю перли старі і малі
На голови сипали із куполів.

Дарами і квітами світ весь запах,
Прикрашені кожні і вікна, і дах.

210. Монети дзвенять під копитами теж,

В Ірані сумного ніде не знайдеш.
Всі гриви у коней верхівців давно
Побризкані щедро шафраном, вином.

**[ЯК РУСТАМ ЗНОВУ ПРИВІЗ СІЯВУША
ДО ІРАНУ]**

Радіє Кавус від приємних новин,
Що їде додому зі славою син.

Наказує Гіву і Тусу: «Спішіть
Його із литаврами й бубнами стріть».

Вже гості вельможні збираються там:
Праворуч був Тус, а ліворуч — Пільтан*.

220. Ступаючи плавно, притишили хід,
Був принц, як із давнього дерева плід.
Коли стало видно: до шаха ідуть,
Народ відступив, простелив їхню путь.
Коли вже дорога дійшла до кінця,
Усі до щасливого йдуть молодця.
Всі кланялись перед вождем молодим,
З кадильниць духмянний розвіявся дим.
По триста у кожнім куті було душ,
І сів посередині сам Сіявуш.

230. Усюди насипано злота, перлин,
Вже витязя славлять усі як один.
На троні коштовному батько сидить,
І сонце корону його золотить.
Устав Сіявуш, нахиляється ниць,
Мов хоче дійти до якихсь таємниць.
Підвівся до батька, вітає вітця,
Кавус до грудей пригорнув молодця.
На плечі його задивився, на стан,

Ім'я вимовляє постійно: «Єздан».

240. У юному віці вже мудрість така,
Неначе вона формувалась в віках.

Ховав у душі благородний порив,
І так до Всевишнього заговорив:

«О царю всесильний, що в небі еси,
Вершителю розуму, правди, краси,
Від Тебе ідуть милосердя, любов,
Подяка Тобі за нащадка мого».

А потім розмова з Рустамом була
Про стан у військах, про державні діла.

250. Вельможі Ірану з дарами прийшли,
Усі проголошують слово хвали.

Хто був, Сіявушу дивуються всі
І розуму, й силі його, і красі.

Тут шах наказав, раз подія така,
Зімкнути ряди при палаці військам.

Прикрашені пишно палац і сади,
І люди постійно прямують сюди.

Сьогодні увесь святкуватиме люд,
Вже ллється вино, заливається руд.

260. Прийом молодцю влаштували такий,
Якого не бачили, певно, віки.

Весь тиждень веселощі ці протяглись.
Тоді відчинилися двері скарбниць.

Усячини шах роздавати звелів:
Печаток, шоломів, індійських мечів,

І коней арабських, і зброї, й броні,
І сідел, щоб зручно було на коні,

Динарів, диргемів, алмазів, парчі,
Та перлів, що сяють удень і вночі.

270. Вінця не було тільки серед скарбів —
Бо син до корони іще не дорів.

Та щедро він був нагороджений так,
Аби ще на трон сподівався юнак.

Сім років навчання лишили свій слід:
Ніде не зганьбив він володарський рід.

На восьмий шах мовив корону вдягти,
Оздоблений пояс, шолом золотий.

Та ще й написав він на шовку наказ
(Так від Кеянідів ведеться у нас),

280. Що гідним державою правити став,
У дар Кугестан* він від шаха дістав.

Давно колись так називали цей край,
Ти Мавераннагром* тепер називай.

Та доля на нього намірилалась зла,
І мати раптово зі світу пішла.

Із трону зірвавсь Сіявуш, наче див*,
І звіром до неба він заголосив.

Одежу подер під плачі і жалі,
На голову сипав сирії землі.

290. Жорстоко карав себе без каяття,
Картав за солодке безжурне життя.

Удень і вночі гірко сльози він лив,
Для усмішок уст своїх не розтулив.

Отак у журбі цілий місяць пройшов,
Спокою для серця свого не знайшов.

Як тільки вельможі дізнались, в чім суть,
Одразу всі до Сіявуша ідуть.

Ідуть Тус і Гів, Фаріборз* і Гударз,
Усі в товаристві збирались не раз.

300. Як глянули на Сіявуша вони,

Відчули вони його до глибини.
Коли Сіявуш тільки глянув на них,
То двері зажурі своїй відчинив.
Побачив Ґударз, як голосить юнак,
То сам спохмурнів і сказав йому так:
«О шахів нащадку, хотів би я, щоб
Звільнився ти нині від болю й жалоб.
Усяк, хто на світ народився, помре,
Життя із рук вічності не відбере.

310. Тепер пам'ятай вже про матір свою,
Блаженна душа її нині в раю».
Так зі співчуттям він розмову веде,
Поволі стихає і біль шахзаде.

[ЯК СУДАБЕ ЗАКОХАЛАСЯ В СІЯВУША] 📺

Якось-то, як сонце пішло із небес,
На принца заглянулася Судабе.
Відразу збентежена дуже була,
У серце її залетіла стріла.

І стала, як в шовковій ниточці слід,
Так танула, наче від променя лід.

320. Шле вісника: «Йди, Сіявушу скажи,
Але таємницю мою бережи,
Як прийде в жіночу частину він, то
Цьому дивуватись не буде ніхто».
Слузі Сіявуш тоді так відповів:
«Скажи господині своїй кілька слів:
У шахів гарем як ходити мені,
Навколо поширяться плітки брудні».
На ранок, як сонце струсилось від зір,
Граційно пішла господиня у двір,

330. І шахові каже: «За стільки вже літ
Подібних до тебе не бачив ще світ».

І юного витязя славить також:
«Нехай буде славен майбутнього вождь.

Нехай не холодить завіса вітця
Рожеві обличчя, гарячі серця.

Чому не пускати його дотепер
В жіночу частину до рідних сестер?

Дарами йому ми устелимо слід,
Як корінь здоровий дає такий плід».

340. Шах мовив: «Розмова якраз на порі,
Любові у тебе — на сто матерів».

І сина покликав тоді Кей-Кавус:
«Родину завжди оминаєш чомусь.

В гаремі побачити можеш сестер,
А матір тобі — Судабе відтепер.

Єздан тебе, сину, таким сотворив,
Що хто раз побачив, уже полюбив.

Іще я помітив, що кровні зв'язки
Тебе виділяють вже віддалеки.

350. Постійно жінки за заслоною в нас,
А нам їх турбота потрібна весь час».

Коли Кей-Кавус так розмову повів,
То син його слухав і ніяковів.

А син його слухав і думав про те,
Що діло тут, мабуть, не зовсім просте:

«Чи вірність мою випробовує шах,
Чи, може, він чийсь виправдовує шлях?»

За словом юнак у кишеню не ліз,
Та шахових слів не второпав він зміст.

360. Хоча ще не знав ні про що молодець,

Та передчував небезпечний кінець.

Відчув: тут підступність чекає тебе,
Наставила пастку комусь Судабе.

«Володарю світу! — сказав під кінець, —
Це ж ти дав наказ про мій трон і вінець.

Усюди, де ясне світило з небес
І землю золотить, і світ цей увесь,

Тебе прославляють, і кожен з вождів
До тебе подібним би стати хотів,

370. Вкажи мені шлях нині до мудреців,
Уславлених в битвах відважних бійців,

Щоб мудрою стала моя голова,
Щоб лихо вражала моя булава.

Та справи державні додати б ще тут,
Де ллється вино, заливається руд.

А що у жіночих покоях знайдеш?
Ні справи правління, ні розуму теж.

Та все ж, коли так уже вирішив ти,
Не можу супроти наказу піти».

380. «Будь, сину, щасливий! — Кавус у одвіт, —
Нехай тебе розум провадить у світ.

Така доброчесна розмова твоя,
Твоєю розважністю вражений я.

Забудь остороги й тривоги сумні,
Хай світлими будуть і думи, і дні.

У гості піди до сестер молодих,
Розважишся трохи і сам серед них.

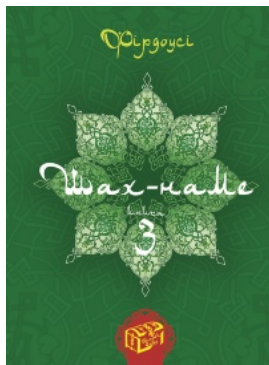
Ще там за завісою є Судабе,
Що любить не менше, ніж мати, тебе».

Сказав Сіявуш: «Як наказуєш ти,
З наказу твого я готовий іти».

390. Гірбада-слугу* шах Ірану тримав,
Що розум і серце він чистими мав,
Жіночий ейван* йому шах доручив
І дав від дверей цілу в'язку ключів.
Ще й каже: «За справу берися мерщій.
Як сонце виймає зі сховку мечі*,
Йди за Сіявушем, все добре затям,
Розкажеш мені, що робитимуть там.
400. Скажи Судабе, нехай принцу дає
Дарунки найкращі, які в неї є.
А сестри й рабині нехай у цей час
Готують шафран, хризоліт і алмаз».
Як сонце у небо знялось з-за вершин,
Уже перед батьком стоїть його син.
Поклоном вітає його він низьким,
Один на один розмовляє із ним.
За покликом батька Гірбад підіспів,
Докинув до бесіди ще кілька слів.
410. Сказав Сіявушеві шах: «Йди за ним,
З життям познайомитись треба новим».
Обидва пішли до жіночих палат,
Де смутку немає, лиш спокій і лад.
Гірбад зняв завісу, ейван відчинив,
Здригнувся юнак: що тут станеться з ним?
-

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію книги.

Рекомендована література



[Шах-наме. Книга 3](#)

Перейти до категорії
Художня література

BOOK2GO
ЕЛЕКТРОННІ КНИГИ

КУПИТИ